

prof. dr. sc. JASNA OMEJEC, predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske

interview

U povodu 20. obljetnice Ustavnog suda Republike Hrvatske

prof. dr. sc. JASNA OMEJEC

Ustavni sud Republike Hrvatske ove godine obilježava 20. godišnjicu svoga djelovanja. Njegove su ovlasti izuzetno značajne. Između ostalog, on odlučuje o suglasnosti zakona s ustavnim odredbama te drugih propisa sa Ustavom i zakonom. Odlučuje o ustavnim tužbama protiv pojedinačnih odluka državnih tijela, tijela područne i lokalne (regionalne) samouprave, prati ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti. Također, odlučuje i o sukobima nadležnosti tijela zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, kao i o odgovornosti Predsjednika Republike Hrvatske. Nadzire ustavnost i zakonitost izbora i referenduma, kao i rad političkih stranaka. O ulozi i važnosti Ustavnog suda Republike Hrvatske u posljednjih dvadeset godina, za naše čitatelje govori gospođa prof. dr. sc. JASNA OMEJEC, predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske.

informator: Gospođo Omejec, 8. prosinca navršilo se dvadeset godina djelovanja Ustavnog suda u Republici Hrvatskoj. Ustav Republike Hrvatske je donesen godinu dana prije. Možete li ocijeniti ulogu Ustavnog suda u razvoju novog ustavnog poretka naše države u tom razdoblju?

JASNA OMEJEC: Njegova se uloga ne može pravilno sagledati ne stavi li se u širi kontekst opće uloge ustavnog sudstva u postkomunističkim državama srednje, istočne i jugoistočne Europe poslije pada berlinskog zida. Te države početkom 90-ih godina prošlog stoljeća doživljavaju revolucionarnu promjenu svoga političkog bića, koja se nužno odrazila i u njihovim novim ustavima. Tih je godina na dnevnom redu bilo stvaranje potpuno novog društva. Mislim da je u tom svjetlu potrebno ponoviti nekoliko najvažnijih činjenica. Pokušat ću biti što kraća.

Svi znamo da od prvog dana u tim državama postoji ekstremna nestabilnost socijalnog i političkog okruženja, prouzročena nagomilanim problemima tranzicije. Postoje duboke strukturalne poteškoće u prevladavanju totalitarizama komunističke provenijencije u svim područjima života. Poslužim li se Dimitrijevićevim riječima, riječ je o društvima u kojima vlada »drama suprotstavljenih imperativa«. U tim zemljama žele sve ono čega do jučer nije bilo, i osobnu slobodu, i demokraciju i tržišnu ekonomiju, i socijalnu pravdu, ali u okruženju koje nema ni tradiciju demokratske političke kulture ni profilirane

nositelje demokratskog procesa. S druge strane, međutim, postoji i slika dobro uređenog društva, tj. neka vrsta vrijedno utemeljenog opredjeljenja za društvo koje ne postoji, ali ga želimo imati, a koje smo oblikovali u našim novim ustavima. U njih smo, prema uzoru na zapadne zemlje, ugradili model liberalno-demokratskog društva.

Međutim, taj ustavni model nije korespondirao s našim realnim životima, koji su obilježavale duboko ukorijenjene povijesne tradicije, teško promjenjivi mentaliteti i snažni tragovi totalitarne prošlosti. Duboki raskorak između tog idealnog ustavnog modela i realnog stanja naših društava izrazito je strukturalno obilježje svih europskih postkomunističkih država.

informator: Je li taj raskorak, kako ga nazivate, utjecao na ulogu ustavnog sudstva u tim državama?

JASNA OMEJEC: Itekako. Budući da su novi ustavi bili više-manje prazan okvir kojega je tek naknadno trebalo popunjavati socijalnim sadržajima otvorenog društva, ta je zadaća dana ustavnim sudovima. Podsjećam na Häberleove riječi da su u tim državama ustavni sudovi praktički morali stvoriti novo ustavno pravo jer druga ustavna tijela, kao što su parlamenti i redoviti sudovi, nisu bili osposobljeni interpretirati novi ustav. Drugim riječima, ustavnim sudovima namijenjena je zadaća da, krećući se kroz nedovršeni i provizoran pravni poredak, postupno popunjavaju taj novi, više-manje prazan ustavni okvir. Na taj su način, interpretacijom relevantnih ustavnih normi u uvjetima tegobne tranzicije, oni istodobno trebali sprječavati samovolju vlasti i teške strukturalne devijacije.

Nastavak na 2. stranici

Za informator razgovarao: Božidar Majić

U povodu 20. obljetnice Ustavnog suda Republike Hrvatske

Nastavak sa 1. stranice

informator: Ne proizlazi li iz toga da se ustavno sudstvo u postkomunističkim državama udaljilo od svoje klasične uloge »negativnog zakonodavca«?

JASNA OMEJEC: U pravu ste. Zadaće ustavnih sudova u suvremenim uvjetima općenito su se naveliko udaljile od onih »negativnog zakonodavca« u izričaju Hansa Kelsena. One su pretvorene u ono što je profesor Cappelletti nazvao »jurisdikcijom slobode«. U tranzicijskim je društvima ta preobrazba bila gotovo eruptivna.

informator: Može li se onda ustavno sudstvo u europskim tranzicijskim državama uopće uspoređivati s ustavnim sudstvom u razvijenim zapadnim demokracijama?

JASNA OMEJEC: Iako su nadležnosti ustavnog sudstva u svim europskim zemljama istovjetne ili slične, čini mi se da je Dimitrijević u pravu kad ističe da je analogija ustavnog sudstva u tranzicijskim državama s položajem ustavnog sudstva u stabilnim demokracijama samo prividna. Uzroke sam prethodno spomenula. Ustavni sudovi u tranzicijskim državama ne djeluju u okvirima već formiranog ustavnog poretka. Oni, naprotiv, svojim odlukama tek tumače osnovna vrijednosna načela nove zajednice, zapisane u novim

ustavima. Oni tek stvaraju »Grundnorm identitet« nove države. Zato nije daleko od istine tvrdnja nekih njemačkih autora da su ustavni sudovi u tranzicijskim zemljama zapravo nevidljive ustavotvorne skupštine u stalnom zasjedanju.

informator: Jesu li ti procesi doveli do nekih specifičnih pojava u tranzicijskim državama?

JASNA OMEJEC: Mislim da vrijedi spomenuti pojavu koja se najčešće naziva »juridifikacijom« političkog odlučivanja. Riječ je o općem procesu u kojem se političke odluke sve više prebacuju na ustavnopravnu razinu, pa se ne odlučuje politički, nego posredstvom ustavnopravnih interpretacija. Zbog tog procesa, ustavni sudovi u postkomunističkom dijelu Europe dobili su i osobitu dodatnu kvalifikaciju. Budući da su upravo oni ovlašteni rješavati najteže ustavne konflikte vodeći se modelom društva koji je zapisan u novim ustavima, na njih se onda počelo gledati i kao na glavne nositelje tranzicije prema liberalno-demokratskim ili, bolje rečeno, europskim standardima.

informator: Možete li ocijeniti jesu li ustavni sudovi u tome bili uspješni?

JASNA OMEJEC: Iskustvo pokazuje da su ustavni sudovi svoju zadaću, u dvadeset godina tranzicije, u pravilu, obavljali uz goleme otpore, snažna pro-

tivljenja i uz opće nerazumijevanje njihove specifične uloge. Temeljni uzrok tog nerazumijevanja treba se tražiti, čini se, u nedostatku tzv. konstitucionalne svijesti u postkomunističkim društvima. Naime, mi smo odmah na početku prihvatili načelo supremacije ustava kao temeljno funkcionalno načelo naših novih država. Istodobno, međutim, spoznaje o smislu i značenju konstitucionalizma kao političke ideologije nisu bile inherentan dio naše društvene svijesti. Za većinu ljudi školovanih u bivšem režimu konstitucionalizam naprosto nije bio samorazumljiv legitimacijski temelj tog novog društva. To je razvidno iz našeg odnosa prema samom ustavu.

informator: Kako ocjenjujete naš odnos prema Ustavu?

JASNA OMEJEC: Što se tiče javnosti, čini mi se da Ustav u našoj svijesti zapravo još uvijek nije prihvaćen kao izvor i okvir našeg javnog života.

Što se tiče parlamenta kao ustavotvorca, moram konstatirati da su pojedine dosadašnje promjene Ustava potvrdile da ga se još uvijek *poima instrumentalno*. To nije samo naša slabost. U gotovo svim europskim postkomunističkim državama ustavni su tekstovi, zbog njihovog instrumentalnog poimanja, podložni normativnoj proliferaciji koja ne vidi razliku između »ustavne« i »normalne« politike.

informator: Kakav je odnos sudstva prema Ustavu?

JASNA OMEJEC: Notorna je činjenica da, zbog općeg nedostatka konstitucionalne svijesti, u tranzicijskim zemljama još uvijek prevladava instru-

mentalno poimanje cjelokupnog prava, a ne samo ustava. Kad je riječ o tumačenju pravnih normi, na djelu je još uvijek rigidni »tekstualni pozitivizam«. U sudstvo, odnosno u pravosuđe općenito, teško se probija svijest da je Ustav normativni - ponavljam, normativni - tekst najviše pravne snage koji postavlja granice i okvir svakom sudskom pravorijeku. Stoga bi se odnos sudstva prema ustavu u europskim tranzicijskim državama mogao kvalificirati kao neka vrsta pervertiranog produžetka socijalističke, odnosno komunističke tradicije. Drugim riječima, u tim se državama najtežim pokazao proces tzv. konstitucionalizacije suđenja, a time i njegove europeizacije. Riječ je o najosjetljivijem od svih osjetljivih pitanja vezanih uz preobrazbu tih država u one koje su zamišljene u njihovim ustavima.

informator: Kako vidite buduća kretanja u našem pravosuđu i općenito u funkcioniranju države?

JASNA OMEJEC: Što se tiče naše Hrvatske, ja sam optimist. S vjerom gledam u ostvarenje cilja kojemu težimo. Mi smo na samom izlasku iz razdoblja tranzicije i postajemo sve više svjesni da moramo biti osposobljeni braniti tradicije našeg kontinenta: to je europski humanizam koji se temelji na zahtjevnoj koncepciji prava osobe i njezinog ljudskog dostojanstva i, istodobno, na ideji obveza i prava društvene zajednice. Cijela priča o Ustavu zapravo je priča o tome kako ostvariti taj cilj.

informator: Gospodo Omejec, hvala Vam na razgovoru.

